

EDITORIAL

Ang pandemya nga Covid-19 indi lang halambalanon sa ikaayong lawas

Halin sa isa ka krisis sa pangpubliko nga ikaayong lawas, ang sitwasyon nga ginbunga sang pandemya nga Covid-19 madasig nga naghimo nga isa ka krisis sa ekonomya, pangabuhian sang masa, kag pulitika. Labi nga nagadamo ang kaso sang nalatnan kag nagakapatay sa Pilipinas kag bilog nga kalibutan. Kadungan sini, labi man nga nagadamo ang mga Pilipino nga nagabatas sang gutom, kabudlay kag ang paantus sang *lockdown* ni Duterte nga wala man sang katuwang nga lubos, bastante kag maabtik nga mga tikang sa ikaayong lawas kag pangabuhian.

Tuman kahinay sang gubyerno ni Duterte nga ipatuman ang kinahanglanon gid nga malaparan nga pag-eksamen bilang tikang agud malikawan ang paglapta sang bala-tian. Pagkatapos sang tatlo ka semana, mas o menos 19,000 pa lang ang naeksamen samtang dapat madamuan ini nga ginatigayon sa mga komunidad. Sa pihak sang ginhatag nga gahum kay Duterte nga baguhon ang badyet sang pungsod, tuman gid kakulang ang ginpagwa nga dugang nga pondo para suportahan ang mga medikal nga mamumugon

kag para pabaskugon ang mga pangpubliko nga ospital agud katuwang sa pagpugong sa pandemya. Tuman kahinay magtikang ang gubyerno sa atubang sang kakulangan sang suplay, kag nagasalig pangunahon sa inisyatiba sang pribado nga sektor. Nagakabuyagyag pa ang korapsyon sa sobra nga presyo sa pagbakal sang mga kagamitang.

Samtang nagadugay, minilyon nga pumuluyo ang ginapaantus sang gubyerno sa ginabatas nila nga gutom. Kulang katama ang gin-

pagwa nga pondo para sabton ang tanan nga nadulaan sang trabaho kag nadulaan sang kita. Atrasado gid ang pagpanghatag sang ayuda kag madamo ang wala makabaton. Nagatudluanay ang mga upisyal sang nagkalainlain nga mga ahensya. Nagatingkad nga kulang ang kinaalam kag ikasarang magpamuno sang gubyernong Duterte sa atubang sang krisis. Nagalaum ang madamo sa mas madasig kag mas lapnagon pa nga ayuda nga ginahatag sang mga boluntir nga mga indibidwal, mga organisasyong masa, pribado nga asosasyon, kag iban pa nga grupo.

Salsalon nga kamot ang gamit ni Duterte sa pag-atubang sang krisis sa ikaayong lawas pangpubliko. Mga pulis kag suldado ang ginbutang sa unahan kag sa ibabaw sang makinarya sang gubyerno nga pangsabat sa krisis sa pangpubliko nga ikaa-

yong lawas. Labi niya nga ginapigos ang mga kinamatarung sang pumuluyo nga magpahayag o magtilipon. Hayagan nga ginpahug ni Duterte nga ipaluthang ang sin-o man nga indi magsunod o "magatuga sang gamo." Ginapaluntad ni Duterte ang kulba samtang nagakabuhi sa kahadlok ang masa nga ginagutom sang *lockdown* kag sang pabaya nga gubyrerno.

Samtang nagadugay ang *lockdown* bilang sabat ni Duterte sa krisis sa ikaayong lawas, labing nagatingkad nga kulang ang ikasarang sang iya gubyrerno nga pamunuan ang pungsod sa tion sang krisis kag tanan-nga-bahin nga sabton ang kinahanglanon sang banwa. Labi nga nangin desperado ang minilyon nga anakbalhas kag nahanunga nga pwera sa ginaatubang nila nga gutom, kakulangan kag pagkaubos sang natipon kag kawad-on sang pangabuhian.

Sa kaumhan, labi nga nahagmak sa kabudlay ang masang mangu-nguma bangud sa pag-abang sa mga produkto, pag-istrikto sa pagbyahe kag pagbakal sang pagkaon. Sa pi-

hak sang gindeklarar nga untat-lupok ni Duterte, padayon kag labi pa nga nagalpnag ang mga operasyon kontra-insurhensya sang AFP kag PNP. Indi magnubo sa 146 barangay ang subong ginaokupar sang mga suldado. May pila ka lugar nga nagapamalay-balay ang mga suldado nga wala sang proteksyon ang guya kontra sa paglapta sang balatian. Sa tabon sang pagbato sa Covid-19, ginatukod ang mga tsekpoynt agud limitahan o dumilian ang paghulag sang mga tawo para magtrabaho sa ulumhan o magbakal sang pagkaon. Wala sang untat ang pagpamwersa kag "pagpasurrender" sa masa.

Agud batuan kag dalayon nga pungan ang pandemya, obligado ang pumuluyo nga Pilipino nga magtindog, ululupod nga maghulag kag magbululigay agud pungan ang paglapta sang balatian kag iduso sa gubyrerno ang obligasyon sini nga maghatag sang ayuda sa tion sang krisis. Kadungan sini, kinahanglan nila nga pangapinan ang ila mga kinamatarung kag kaayuhan nga ginalapakan sa militarista nga solusyon sang rehimen.

Dapat padayon nila nga iduso ang pagtapos sa *lockdown* kag sa baylo ipatuman ang mga tikang pareho sang madamuan nga *screening* kag *testing* sa mga komunidad agud madali nga ihamulag kag pungan ang paglapta sang bayrus. Dapat magtalana sang bastante nga pondo para pahulagon, hanason kag hatagan sang bastante nga kagamitan ang mga linibo nga mga medikal nga mamumugon kag mga boluntir. Subong ang tion nga isinggiti ang pagpabaskog sang pangpubliko nga ospital sa baylo nga pagsamad sa mga ini sa idalum sang polisiya nga pagbuhin sa pondo sa mga serbisyo medikal.

Samtang ginapaturan ni Duterte ang *lockdown*, dapat iduso sang pumuluyo ang madasig nga paghatag sang bastante nga ayuda sa tanan. Dapat sukton ang rehimen Duterte sa daw bao, kulang kag kwesyunable nga pamaagi sang pagpanagtag sang ayuda.

Sa atubang sang *lockdown*, nagakatabo nga pangunahon nga nagatipon ang kolektibo nga handum sang pumuluyo nga Pilipino sa mga komunidad sang imol sa kasyudaran kag kaumhan. Diri subong ang konsentrasyon sang pag-antus sang pumuluyo. Dapat matinugahon nga maghulag ang mga magkalapit-balay para ululupod nga ipabutyag ang reklamo kag demanda sang bilog nga pumuluyo. Dapat madamuan sila nga maghulag agud pamatukan kag pangibabawan ang mga pamahug ni Duterte nga tapnaon ang tanan nga paghulag sang masa.

Agud atubangon ang pandemya nga Covid-19 kag bilang sabat sa panawagan sang United Nations para sa "pangkalibutanon nga untat-lupok", nagdeklarar ang Partido sang untat-lupok sang Marso 26 nga magalawig tubtub Abril 15. Gintumod naton ang mga yunit sang BHB sa paghatag sang serbisyo medikal sa mga baryo bisan pa wala-untat sila nga ginatublag sang mga operasyon sang AFP nga nagresulta sa indi magnubo sa pito ka armado nga engkwentro. Sa atu-

"Pandemya nga...", *sundan sa pahina 3*

 <p>Tomo LI Blg. 7 Abril 7, 2020</p> <p>Ang <i>Ang Bayan</i> ay inilalabas sa wikang Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray at Ingles. Tumatangap ang <i>Ang Bayan</i> ng mga kontribusyon sa anyo ng mga artikulo at balita. Hinihikayat din ang mga mambabasa na magpaabot ng mga puna at rekomendasyon sa ikauunlad ng ating pahayagan.</p> <p> instagram.com/prwcnewsroom</p> <p> @prwc_info</p> <p> cppinformationbureau@gmail.com</p>	<h2 style="text-decoration: underline;">Kaundan</h2> <p>Editorial: Ang pandemya nga Covid-19 indi lang halambalanon sg ikaayong lawas 1</p> <p>Nagabukal kaakig sg pumuluyo 3</p> <p>Diin ang kwarta sg banwa? 4</p> <p>Demanda sg mga <i>frontliner</i> 5</p> <p>Lapnagon nga kakulangan 5</p> <p>Serbisyo medikal sg Cuba 6</p> <p>1 milyong natatnan sg Covid-19 7</p> <p>Klinikang bayan sg BHB 8</p> <p>Ika-51 anibersaryo sg BHB 8</p> <p>Alerto sa untat-lupok 9</p> <p>609 bilanggo pulitikal, hilwayon 9</p> <p>Pagpamomba sa Bukidnon 11</p> <p>Lider-mangunguma, ginpatay 11</p> <p>ASF: pandemya sa hayup 12</p> <p>Mga babuyan, naputo sa ASF 12</p>
<p style="text-align: center;">Ang <i>Ang Bayan</i> ay inilalathala dalawang beses bawat buwan ng Komite Sentral ng Partido Komunista ng Pilipinas</p>	

Kaakig kag pagbuligay sa tion sang *lockdown*

Wala napunggan sang *lockdown* ang paglupok sang kaakig sang pumuluyo sa mga kapalpakan sang rehimen sa pag-atubang sang krisis sang pandemya nga Covid-19.

Sang Abril 1, nagprotesta ang mga residente sang Sityo San Roque sa Barangay Pag-asa, Quezon City agud ipanawagan ang gilayon nga subsidyo nga pagkaon. May halos 6,000 residente ang San Roque nga kadam-an mga mala-mamumugon nga nagasalig sa adlawan nga kita. Madugay na nga gintuyo sang guberno diri nga palayason sila sa lugar agud hatagan-dalan ang pagtukod sang mga *mall* kag iban pa nga komersyal nga bilding.

Imbes sabton, mapintas nga gin-dispers sang mga pulis ang matawhay nga paghulag kag gin-aresto ang 21 nga raliyista. Gindetiner

sila kag ginpahug nga indi pagbuhian tubtub indi matapos ang *lockdown*. Pagkagab-i, sa isa ka nakabidyo nga pahayag ni Duterte, ginmanduan niya ang PNP nga luthangon ang sin-o man nga "magabato". Labi nga ginpainit sang mandu nga ini ang nagabukal nga kaakig sang pumuluyo.

Nagtampok sa *social media* ang panawagan nga #OustDuterteNow (Patalsikon na si Duterte) pagkatapos sang iya diskurso. Madamo nga artista kag kilala nga personalidad ang nakig-isa sa panawagan kag nagpadala sang ayuda sa mga imol. Madamo ang nag-amot

para makatipon sang pangpyansa sang mga gin-aresto (P15,000 kada isa o P315,000). Napilitan ang pulisya nga hilwayon ang 21 sang Abril 6. Bisan pa, liwat nga ginsalakay sang PNP ang komunidad sa pareho nga adlaw. Mapintas nila nga ginbungkag ang gintukod sang mga residente nga komunal nga kusina.

Sa pareho nga adlaw, ginbungkag sang mga pulis ang barikada sang residente sang Barangay Dindipio, Kasibu, Nueva Vizcaya. Ginbalabagan sang pumuluyo ang *fuel tanker* nga ginpalusot sang OceanaGold. Maluwas sa pagdumili sang *lockdown*, ilegal ang operasyon sang OceanaGold bangud may mandu batuk diri ang lokal nga guberno.

Magkasunod nga mga protesta ang ginlunsar sang pumuluyo para manawagan sang gilayon nga ayuda. Sa Iloilo City, nagprotesta ang mga residente sa atubang sang upisina sang DSWD Region VI sang Abril 3. Sa Camarines Norte, ginkalampag man sang mga drayber sang traysikel ang upisina ni Gov. Edgardo Tallado.

Duha ka beses man nga nagsulong (Marso 24 kag Abril 2) ang mga residente sang Barangay Muzon, Taytay, Rizal sa *barangay hall* agud ipamilit nga hatagan sila sang ayuda.

Online nga protesta

Ginpaagi sa internet sang madamo nga sektor, labi na sang pamatan-on kag mga propesyunal, ang ila nagabukal nga kaakig batuk kay Duterte bangud ginadumilian ang paggwa sa balay kag pagtililipon. Sige-sige ang ila pagpakamalaut sa rehimen sa pagkainutil sini nga hatagan sang bastante nga kagamitan pareho sang *face mask*, *thermal scanner* kag *personal protective equipment* (PPE) ang mga mamumugon medikal.

Ginkundenar nila sa social media ang paghatag prayoridad sa pagpaeksamen sang mga senador kag kongresista sa tunga sang ka-

"Kaakig...", *sundan sa pahina 4*

"Pandemya nga...", *halin sa pahina 2*

bang sang wala-untat nga opensiba sang AFP, ginapahanumdom sang Partido ang tanan nga yunit sang BHB nga ipabilin ang mataas nga disiplinina sa sekreto nga paghulag agud dingutan ang kaaway nga nagasalakay kag ipabilin nga malapad ang maniobrahan para padayon nga makahatag sang serbisyo ang BHB sa masa. Dapat man nga pahulagon ang tanan nga mga organisasyon kag pwersa sa kaumhan agud iduso ang mga demanda pang-ekonomya kag pagaplanuhan ang pagpataas sang produksyon sang pagkaon bilang pagpanghanda sa posible nga kakulangan bunga sang *lockdown* kag pag-untat sang produksyon.

Samtang nagapakatig-a si Duterte sa iya pamaagi nga pasista nga diktadurya, padayon niya nga ginahamulag ang kaugalingon sa pumuluyo. Bangud sa krisis sang Covid-19 nga kahimuan man sang mga kapaslawan sang iya rehimen, labi nga nagasungaw ang iya baho. Ginatay-og ang iya rehimen bunga sang pakitid nga suporta. Sa kada buka sang mahigko nga bibig kag sayup nga mga tikang ni Duterte, labi niya nga ginagatungan ang malapad nga kaakig kag ginapainit ang kaisog sang banwa. Sa masami nagaatras siya agud pakalmahon ang sitwasyon. Mapamatud-an pa kon mapunggan niya ang pagbukal sang kaakig sang pumuluyo o siya ang dalayon nga mapal-os.

Ang tuman kadaku nga bunal sang pandemya nga Covid-19 sa Pilipinas nagahayag sa kagarukan kag pundamental nga kontradiksiyon sang nagahari nga sistema nga malakolonyal kag malapyudal sa pungsod. Nagahayag ang kawad-on sang ikasarang sang nagahari nga estado nga sabton ang kinahanglanon sang banwa. Labi nga nangin maathag ang kakinahanglanon para sa rebolusyonaryo nga pagbag-o agud tukuron ang bag-o nga sistema sang demokrasya sang pumuluyo nga matuod nga nagatib-ong sa kaayuhan kag interes sang pumuluyo nga Pilipino. **AB**

Sa diin ang kwarta sang banwa?

Indi lang kulang, kundi hungod nga limitado, ang ginapanagtag nga P200-bilyon nga ayuda pinansyal sang rehimeng Duterte. Ini ang nagagwa sa una nga hugnat sang pagpanagtag sang rehimen sang P5,000-P8,000 ayuda para mahaganhagan ang gutom kag kabudlay nga dala sang militarista nga lockdown. Para makaigo ang badyet nagtalana ang rehimeng Duterte sa lokal nga gubyerno sang "kota" o kon pila ka pamilya lang ang makabaton sang ayuda.

Sa Valenzuela, limitado sa 95,000 pamilya ang mahatagan sang ayuda. Masobra katunga (61%) lang ini sa kabilugan nga 155,000 pamilya nga nagaestar sa syudad. Reklamo sang meyor diri kon paano gintalana sang DSWD ang mga benepisyaryo kag kon paano mabuhi ang 60,000 pamilya nga indi mahatagan sang ayuda.

Sa iban nga mga syudad sa Na-

tional Capital Region (NCR), wala pa sa katunga sang kabilugan nga numero sang mga pamilya ang mahatagan sang ayuda. Sa Manila, 185,000 lang ang nalista nga pagahatagan (43%) nga kon sa diin arana sa 435,237 ang mga pamilya diri. Sa Paranaque, 77,764 (o 49%) lang sa 160,000 pamilya ang nagapuyo diri ang mahatagan.

Mas malala ang kahimtangan sa

mga prubinsya sa gwa sa NCR. Nagakadasma subong ang mga lokal nga upisyal nga pun-an ang daku nga kakulangan.

Insister nila nga indi dapat ang pinakaimol lang ang ginahatagan sang ayuda kag kumpensasyon. Apektado ang tanan nga pamilya sa isa ka bulan nga *lockdown*. Madamo sa mga mamumugon kag empleyado, regular man o kontraktwal, ang nawad-an sang palangitan-an kag trabaho. Wala sila sang iban nga makuhaan sang pondo gwa sa subsidyo sang gubyerno. Sa datos mismo sang rehimen, ara sa P100 bilyon pa lang ang nahatag sa DSWD sang Abril 3.

"Kwarta...", *sundan sa pahina 5*

"Kaakig..." *halin sa pahina 3*

kulangan sa mga *testing kit*. Naglapnag ang mga panawagan nga #NotoVIPTesting kag #MassTestingNowPH, kag ginaduso sang pumuluyo nga dapat hatagan sang prayoridad ang mga duktor kag nars, amo man ang mga ginaspetsahan nga positibo sa Covid-19. Kabahin sang basehan nga mga tikang nga ginrekomendar sang World Health Organization ang pagtigayon sang *mass testing* o malaparan nga pag-eksamen sa mga tawo. Naganunsyo ang rehimen nga magatigayon sang *mass testing* halin Abril 14 pero para lang sa mga tawo nga may sintomas sang balatian kag medikal nga mamumugon.

Nagtampok man ang #NasaanAngAyuda (DiinnaAngAyuda) agud sukton ang rehimen sa mahinay nga distribusyon kag limitado nga bulig pinansyal.

Wala man nila ginpalampas ang pagpresyur sang mga tinawo ni Duterte kay Vice President Leni Robredo kag Mayor Vico Sotto sang Pasig nga, baliskad sa nasyunal nga gubyerno, pareho nga gindayaw bangud sa paghatag bulig sa mga medikal nga mamumugon kag mga ginpabudlayan sang *lockdown*. Malapad nga suporta man ang nabaton

ni Atty. Chel Diokno, nga nagboluntaryo nga maghatag sang serbisyo nga ligal sa mga ginaipit sang NBI, sang pakamalauton kag hikayan siya ni Duterte.

Nagtampok sang Abril 5 ang #DefendPressFreedom bilang pagpangapin kay Joshua Molo, *editor-in-chief* sang Dawn, pahayagan sang estudyante sang University of the East. Ginpahug si Molo nga ikulong kon indi siya magpangayo sang patawad kaangut sa iya mga kontra-Duterte nga pahayag sa Facebook.

Pagbuligay sa pagkontra sa Covid-19

Bangud indi mabatyagan ang ayuda sang gubyerno, buhos ang pagtinguha sang nagkalainlain nga grupo kag indibidwal agud maghatag sang bulig sa mga medikal nga mamumugon kag mga imol. Ini samtang ginatinguhaan sang mga upisyal sang lokal nga gubyerno nga paigu-iguon ang limitado nga resorsa sa pag-atubang sa kinahanglanon sang mga residente.

Paagi sa kampanya nga #BarangayDamayan nga inisyatiba sang Kadamay, nagpanagtag ang grupo sang *relief goods* sa nagkalainlain nga imol nga mga komunidad. Ginpa-

ngunahan sang Kilusang Magbubukid ng Pilipinas ang Sagip Kanayunan agud makabulig sa mga mangunguma sang Batangas kag Bulacan. Ginpunsa man sini ang kampanya nga Bagsak-Ahon Gulay Sale kon sa diin ang mga gin-ani nga utanon sang mga mangunguma sa Bulacan ginabaligya *online*. Nagpanagtag man sang ayuda ang Kilusang Mayo Uno sa mga mamumugon sa Caloocan City kag Quezon City paagi sa kampanya nga #Tulong-Obrero.

Halin sa nakulekta nga mga donasyon, nagpanagtag sang mga *isolation tent* si Angel Locsin sa nagkalainlain nga ospital sa Luzon agud makabaton pa ang mga ini sang dugang nga mga pasyente nga may sintomas sang Covid-19. May tagsa-tagsa nga pagtinguha man ang mga artista kag mamumugon para makatipon sang bulig.

Madamo nga Pilipino ang nagkuha sa ila mga bulsa agud magbulig sa mga pagpadamo sang *face mask* kag iban pa nga kinahanglanon sang mga ospital. Nanagtag sang libre nga luto nga pagkaon ang mga restawran, karinderya kag ordinaryo nga pumuluyo. Ang may mga salakyan nagtanyag sang mga libre nga sakay, libre nga delibero kag iban pa nga serbisyo. AB

Matarung nga ginademanda sang mga *frontliner*

Nagapanguna sa paghimakas sa pandemya nga Covid-19 ang ginatawag nga mga *frontliner*—ang mga mamumugon nga nagatungod sang delikado nga mga hilikuton sa pag-asikaso sa mga pasyente nga nalatnan sang balatian. Sila ang mga duktor, nars, teknisyen kag iban pa nga mga medikal nga mamumugon. Para makatungod sang maayo sang ila nga mga hilikuton, gin-athag nila ang ila nga gilayon nga mga kinahanglanon, amo man ang ila nga matarung nga mga ginademanda.

Pangunahon diri ang gilayon nga paghatag sang gubyerno sang mga *personal protective equipment* (PPE) sang mga medikal nga mamumugon. Ginalakipan ang PPE sang bayo, helmet, *face shield* kag iban pa nga gamit nga nakadiseno para protektahan ang nagasuksok sini kontra sa impeksyon. Ang kakulangan sini sa mga ospital ang labing talalupangdon nga peligro nga ginaatubang sang mga *frontliner*. Suno sa Alliance of Health Workers, 26 medikal nga mamumugon na ang nagpositibo sa balatian sa Manila pa lang bangud sa kakulangan sang PPE. Indi magnubo sa 12 duktor na ang nalatnan kag napatay sa balatian.

Kaangut sini, ginademanda man

sang mga *frontliner* kag kon kinahanglanon, regular nga pag-eksamen sa mga medikal nga mamumugon.

Dapat man mag-employo kag maghanas sang mga regular nga mamumugon sa ikaayong lawas para magbulong sa mga pasyente. Sang 2018, 47% sa mga baryo sa bilog nga pungsod ang wala sang lokal nga sentro sa ikaayong lawas. Kon may ara man, wala sang garantiya nga may maabtan nga duktor o nars nga magasikaso sa mga magkadto nga pasyente. Tuman kalayo

sang tumbasan nga isa ka duktor sa tagasa ka 33,000 pasyente kumpara sa internasyunal nga talaksan nga isa ka duktor sa tagasa ka 1,000 pasyente. Sa kaso naman sang akomodasyon sang mga pasyente, wala pa nagalab-ot sa 10 kama sa mga ospital ang natalana sa tagasa ka 10,000 indibidwal.

Umpisa dekada 1980 wala pa makalab-ot sa 5% sang *gross domestic product* sang pungsod ang gintalana sang gubyerno sa badyet sa ikaayong lawas. Sa kaso sang Research Institute for Tropical Medicine (RITM), ginbuhan pa ang badyet sini sang 57% sang 2017. Ang RITM ang nagapanguna sa pag-eksamen sang mga may sintomas sang Covid-19.

Upod man sa listahan sang mga ginademanda sang mga *frontliner* ang dugang nga sweldo, *hazard pay* kag kasiguruhan sa trabaho. **AB**

"Kwarta...", halin sa pahina 4

Ara sa P100 milyon man ang nahatag sa DOLE para sa mga mamumugon nga nawadan sang trabaho; kag P100 milyon sa DOH para sa ayuda nga medikal sa mga tawo nga may nagkalainlain nga balatian. Ginhatagan man sang P52 milyon ang DOST para sa paghimo sang mga *testing kit*. Samtang, pareho kadaku ang ginhatag sini sa PNP (P52.3 milyon) sa indi klaro nga kabangdanan. Kon tingbon, masobra katunga na ini sa P275 bilyon nga ginpangako ni Duterte.

Masobra duha ka semana na nga nagahulat ang pumuluyo sang nagakadapat nga ayuda kag kumpensasyon. Nagadamo na ang nagutom. Ginakaakig nila ang mahinay nga pagpanagtag labi na nga ini ang ginhimo nga kabangdanan ni Duterte para apurahon ang pagkuha niya sang *emergency powers*. Ginabasol ni Duterte ang mga lokal nga upisyal kag ginaakusar sila nga mga kurakot kag mahinay. Pero maathag sa pumuluyo nga si Duterte mismo kag ang iya nga Inter-agency Task Force nga ginatawahan sang mga upisyal militar ang inutil kag wala sang ikasarang nga luwason ang pungsod sa krisis. **AB**

Lapnagon nga kakulangan sa pagkaon, nagahana

Nagahana ang malaparan nga kakulangan sa pagkaon sa National Capital Region kag bilog nga pungsod. Madamo na sa mga mangunguma kag komersyante ang nagakaputo dulot sang mga restriksyon nga ginapatuman sang militarista nga *lockdown* sang rehimeng Duterte. Madamo na ang nagahambal nga mapilitan sila nga mag-untat sang produksyon. Pat-ud nga labi pa nga magabudlay ang kahimtangan sang pumuluyo sa atubang sang pahayag sang rehimen nga palawigon pa ang *lockdown* tubtub Abril 30.

Tuman nga kulang na ang mga produkto nga agrikultural nga nakasulod sa National Capital Region humalin nga ginpatuman ang *lockdown*. Wala sang rason nga ginabalabagan sa mga tsekpyont ang mga trak nga nagadala sang utanon kag karne. Baliskad ini sa deklarasyon sang rehimen nga indi pagbalabagan ang mga salakyan nga nagadala sang pagkaon kag kargamento.

Sa una nga mga semana,

tonelada nga utanon ang ginreport nga ginhaboy na lang sang mga mangunguma o indi gani ginapakaon sa mga hayup. May report man nga madamo nga mangunguma ang natulod nga ibaligya ang ila produkto sa tuman kanubo nga bili. Halimbawa sini ang petsay nga ginabaligya na lang sang P3/kilo nga ini P60/kilo sang nagligad.

Naputo na gid ang mga "Lapnagon...", *sundan sa pahina 4*

Cuba, sulo sang pangkalibutanon nga pagpakig-isa kag serbisyo medikal

Nagapanguna ang Cuba, isa ka gamay nga pungsod sa Latin America nga ginaipit sang imperyalismong US, sa pagpakig-isa kag paghatag sang serbisyo medikal sa mga pumuluyo sa kalibutan agud batuan ang pandemya nga Covid-19. Maabtik ini nga nagpadala sang mga brigada nga medikal agud magbulig sa labing naigo nga mga pungsod. Sang Marso 18, ginpahanugutan sini nga magdungka kag ginbuligan ang MS Braemar, isa ka barko nga British, pagkatapos ini nga ginbalibaran sang iban nga mga pungsod sang mahibal-an nga may dala ini nga mga nalatnan sang balatian.

Gintanyag sang Cuba sa anuman nga pungsod nga nagakinahanglan sang isa ka bulong nga mahimo makasalbar sa mga pasyente nga nagpositibo sa Covid-19. Ang nasambit nga bulong, nga ginatawag Interferon Alpha 2-B, ginpauswag sang mga syentista nga Cuban halin pa dekada 1980 bilang pangontra sa *dengue*, HIV, hepatitis kag iban pa nga *viral* nga balatian. Ginapabaskog sini ang produksyon sang *interferon* (isa ka grupo sang mga protina) sa lawas sang pasyente agud pabaskugon ang iya resistensya kag batuan ang balatian. Ang balatian nga dulot sang Covid-19 wala sang bulong kag ginabatuan lang sang mga resistensya

sang tawo.

Magkatuwang nga ginpauswag sang mga syentista sang China kag Cuba ang nasambit nga bulong. Ginamanupaktura kag ginagamit ini sa China halin pa Enero. Suno sa mga syentista, pinakaepektibo ini kon nahatag sa temprano nga bahin sang impeksyon o bilang tikang nga paglikaw. Isa ang *interferon alpha* sa 30 bulong nga ginatun-an subong sang World Health Organization (WHO) nga irekomendar bilang bulong batuk sa Covid-19. Magapasakup ang walo ka ospital sa Pilipinas sa pagahimuon nga internasyunal nga eksperimento sang WHO.

Suno sa Cuba, bastante ang ila

suplay sang Interferon Alpha-2 para sa linibo nga mga pasyente. Handa man ini nga magmanupaktura sang dugang kon kinahanglanon. Samtang, nagpahayag sang kahandaan nga magbulig ang halos tunga sa milyon nga medikal nga mamumugon sang Cuba kon sila igapatawag. May 45 pungsod na ang nagpangayo sang bulig, suno sa Cuban Health Workers Union sang Marso 30. Sa Pilipinas, nagplatar na sang petisyon sang Abril 5 si Bayan Muna Rep. Eufemia Cullamat agud pangayuon ang bulig sang Cuba.

Sa subong, may 28,000 medikal nga mamumugon ang Cuba nga nagaserbisyo sa 60 pungsod. Ang programa sang pagpadala sang mga brigada medikal ginsuguran sang anay presidente sini nga si Fidel Castro halin pa 1963. Naka-hatag serbisyo na ini sa masobra 160 pungsod sa bilog nga kalibutan. AB

"Lapnagon..." halin sa pahina 5

mangunguma sang Benguet kag Mountain Province, ang mga prubinsya nga pangunahon nagasuplay sang utanon sa Metro Manila. Daan na sila nga nagaantus sa tuman kanubo nga presyo sang pagbakal sang ila mga produkto. Subong, ginuntat na sang madamo nga negosyante ang pagbakal bangud indi nila madul-ong ang mga ini sa mga merkado. Daku nga bahin man sang ila ani ang natambak kag indi mabaligya. Gamay nga bahin lang sini ang masarangan baklon sang mga lokal nga gubyerno.

Apektado man sa *lockdown* ang mga negosyante sang manok sa Central Luzon kag Calabarzon nga ginahalinan sang halos katunga sang kabilugan nga suplay sang manok kag itlog sa bilog nga pungsod.

Indi man nila mabyahe kag ma-

baligya ang ila mga produkto. Bangud nagatambak ang mga ini, artipisyal nga nagataas ang suplay sa nasambit nga mga rehiyon nga rason sa pagnubo sang presyo sang ila mga produkto.

Suno sa mga negosyante, nagtibusok pakadto P30-50/kilo ang presyo sang manok nga mas manubo pa sa ginatantya nga P70/kilo nga gasto nila sa produksyon. Sa pihak nga bahin, nagtaas man ang presyo sini sa mga merkado sa Metro Manila bunga sang limitado nga suplay. Sa pinakaulihi nga report, naglab-ot na sa P160/kilo ang abereyds nga presyo sini sa Metro Manila, mas manubo sang P30 sa gintalana nga presyo nga P130/kilo. Reklamo man sang mga negosyante nga nagakadunot na lang ang mga itlog sang manok bangud indi sila makabaligya.

Dugang pa diri, masobra 800 *container van* nga nagaunod sang gin-import nga mga utanon, prutas, karne kag suplay medikal ang nakatambak lang kag indi mapagwa sa mga pantalan sa Manila.

Samtang, nagpamahug ang multinasyunal nga mga *export-processing zone* nga sayluhon ang ila mga operasyon sa iban nga pungsod kon indi sila tugutan nga magbukas kag mag-opereyt. Ginaganyat nila ang rehimen nga pahanugutan ang limitado nga operasyon sang ila mga pabrika. Bisan pa, wala sila sang gintanyag nga pondo o ginpahayag nga mga tikang pangkaluwasan kag nagakadapat nga kumpensasyon para sa mga mamumugon. Kabahin sang *lockdown* ang pag-untat sang operasyon sang kadam-an sang mga pabrika sa mga engklabo. AB

Nalatnan sang Covid-19, masobra 1 milyon na

Lampas na sa 1.2 milyon sa 204 pungsod kag teritoryo ang kumpirmado nga nalatnan sang Covid-19 sa bilog nga kalibutan suno sa listahan sang Abril 6. Masobra 52,000 na ang napatay halin nga una nga nagtuhaw ini sa China sang nagligad nga tuig. Mas mataas pa posible ang matuod nga isip, suno sa mga eksperto sa pandemya, bangud madamo nga kaso ang wala na-report sa World Health Organization (WHO). Madamo nga pungsod ang wala nagahimo sang *mass testing* o malaparan nga pag-eksamen (lakip ang Pilipinas kag pila ka pungsod sa Africa) kag may mga pungsod nga ginadudahan ginatago ang kalapad sang impeksyon.

Paglab-ot sa ulihi nga semana sang Marso, masobra duha ka bilyon ka tawo na ang natuhay (*quarantine*) kag nagapabilin sa ila mga balay agud ipatuman ang "social distancing" o pisikal nga pagtuhay sang mga tawo agud malikawan ang madasig nga paglapta sang *virus*. Malaparan nga ginsara ang mga pabrika, ginpauntat ang mga byahe pasulod kag paggwa sang mga pungsod kag ginadumilian ang dalagku nga pagtililipon. Pinakahugot ang ginapatuman nga *lockdown* o pwersahan nga pagtuhay sa China, India, France, Italy, New Zealand, Poland kag UK.

Grabe nga naigo ang mga sentro sang kapitalismo. Pinakamadamo ang nalatnan sa US, kon sa diin ara sa 366,906 ang may impeksyon, kag ara sa 10,868 ang napatay suno sa listahan sang Abril 6. Sentro sang *outbreak* ang New York City, kon sa diin 4,758 ang napatay kag 131,239 ang nalatnan. Bisan ini nga temprano nga nagsara sang dulunan ang US sa China, nagdumili sa pagbyahe pakadto kag pasulod didto, kag nagpatuman sang pagtuhay sa mga naghaling didto. Sang Marso 13, gindeklarar ni Trump bilang *national*

emergency ang paglapta sang *virus* kag nagtalana sang \$50 bilyon agud mapunggan ang grabe nga epekto sini sa ikaayong lawas kag sosyo-ekonomiko. Kadam-an sang lokal nga mga estado diri nagapatuman sang boluntaryo nga pagtuhay.

Pareho sa madamo nga pungsod, nagaantus sang kakulangan sang mga *ventilator* (makina nga nagabuga sang *oxygen* agud mabuligan nga magginhawa ang pasyente), *mask* kag iban pa nga *personal protective equipment* ang mga ospital kag klinika sa US. Nagaginatok ang mga pasyente sa mga ospital, kag halos indi makatimbang ang mga morge sa kadamuon sang nagakamatay.

Sa Europe, labi nga gin-igo ang Italy, Spain, France, Germany kag United Kingdom kon sa diin 626,140 ang nalatnan kag 33,498 ang napatay suno sa lista sang Abril 6. Pinakamadamo ang napatay sa Italy (16,523) kag Spain (13,341). Manubo katama ang numero sang napatay sa Germany (1,810) bisan nga naglab-ot sa 103,374 ang nalatnan sa ila. Suno sa mga eksperto, bangud ini sa

maabtik nga *mass testing* nga nagalab-ot sa 500,000 kada semana kag paghanda sang mga pasilidad para sa malala nga kaso. Luwas sa UK kag Italy, boluntaryo nga pagtuhay man ang ginapatuman sang kadam-an sang Europe.

Sa China, ara sa 81,708 na ang nalatnan kag 3,331 ang napatay. Mataas man ang numero sang mga nalatnan sa Iran, Turkey kag Canada. Paglab-ot sang Abril, nagsugod na nga nagtaas ang numero sang impeksyon sa Brazil kag iban pa nga pungsod sa Latin America. Sa Pilipinas, may ara na nga 3,660 ang nalatnan kag 163 napatay suno sa lista sang Abril 6.

Suno sa WHO, ara sa 3% ang pangkabilugan nga tantos sang napatay sa mga nalatnan. Pinakabulnenerable sa balatian ang tigulang (60 anyos pataas) nga daan na nga may balatian sa tagipusuon o diabetes.

Samtang nagakadasma sa pag-sabat sa krisis sa ikaayong lawas, ginaatubang sang mga guberno sa kalibutan ang pagkitid sang tag-satagsa nila nga ekonomya kag malaparan nga pagkadula sang mga trabaho. Ginatantya sang mga unyon sa Europe nga malab-ot sa isa ka milyon nga trabaho ang madula dulot sang pagsara sang mga pabrika, eskwelahan, negosyo kag pagdumili sa dalagku nga pagtilipon. Mas manubo ini kumparar sa 10 milyon na nga trabaho ang nadula sa US, kon sa diin 6.6 milyon ang nadula sa sulod lang sang duha ka bulan sang Marso. AB

Pag-eksamen sa pasyente nga may sintomas sang Covid-19

1 Pagkuha sang sampol halin sa pasyente

Swab test

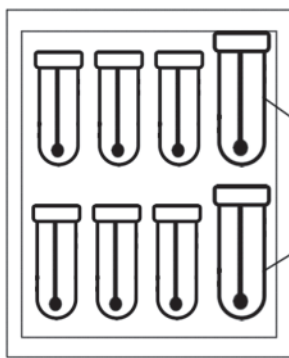
Pagkuha sang sampol sa ilong o tutunlan

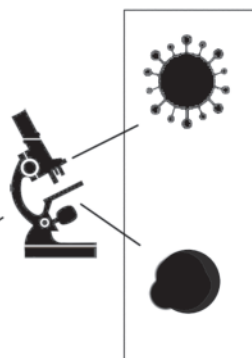
Blood test

Simple nga pagkuha sang dugo

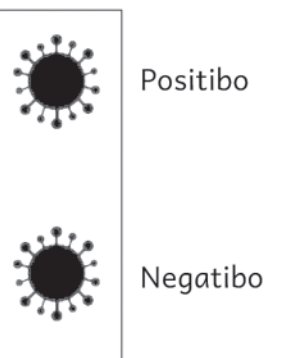
2 Selyado ang mga sampol

3 Pagkumparar sa sampol

4 Pagpasanto sa mga sampol

Sampol

Sars-Cov2

*masami nagalab-ot sang 6 oras antes makuha ang resulta

Klinikang bayan, pagkaon kag produksyon, sabat sang BHB sa Covid-19

Masobra 1,000 mangunguma ang nahatagan sang serbisyo medikal sang Bagong Hukbong Bayan (BHB)-Central Negros (Leonardo Panaligan Command) sang ulihi nga semana sang Marso. Sabat ini sa panawagan sang Partido Komunista sang Pilipinas (PKP) nga maglunsar sang kampanya sa ikaayong lawas bilang pag-atubang sa pandemya nga Covid-19. Ginhatagan sang mga medik sang pagtamod ang mga tigulang kag nagabusong. Naghimo sila sang mga tsek-ap kag nagpanghatag sang mga ginhimo nga herbal nga bulong para sa hilanat, ubo kag sip-on. Nagpanghatag man ang BHB sang mga bitamina bilang pangontra sa balatian. Kadungan sini ang kampanya sa impormasyon bahin sa pandemya.

Katuwang sang BHB sa paghiwat sang klinikang bayan ang mga komite sa ikaayong lawas sang mga rebolusyonaryo nga organisasyong masa. Nagbulig man ang mga boluntir sang Makibaka kag Kabataang Makabayan.

Sa Bicol, 260 pamilya halin sa tatlo ka barangay ang nahatagan

sang yunit sang BHB sang bugas sang ulihi nga semana sang Marso. Apektado na ang mga barangay nga ini sang krisis sa pagkaon nga dulot sang *lockdown* sang rehimen. Gindumalahan sang yunit sang BHB kag rebolusyonaryo nga organisasyong masa ang pang-emerhensya nga pagpanagtag sa mga pamilya nga

apektado. Ang pondo nga gingamit para diri halin sa natipon nga rebolusyonaryo nga buhis.

Naglunsar man sang mga kampanya sa impormasyon ang mga yunit sang BHB sa isla sang Panay, prubinsya sang Quezon, kag iban pa nga mga erya nga ginahulagan sang hangaway sang banwa.

Ang mga pagtinguha nga ini kabahin sang sabat sa panawagan sang PKP nga agapan ang kahimtangan sang pumuluyo. Kadungan sini, kinahanglan nga iduso ang produksyon sa mga rebolusyonaryo nga teritoryo. Ginpagwa ang panawagan sa atubang sang grabe nga mga pabudlay nga resulta sang mga pag-

"Klinikang...", sundan sa pahina 9

Ika-51 tuig nga anibersaryo sang BHB, ginsaulog

Ginsaulog sang Bagong Hukbong Bayan ang ika-51 tuig nga anibersaryo sini sa tunga sang krisis sa ikaayong lawas nga dulot sang Covid-19. Nagtipon ang mga Pulang hangaway kag pumuluyo sa mga temporaryo nga kampo sa nagkalainlain nga lugar.

Gintambungan sang sobra 2,000 mangunguma ang paghiwat sang BHB-Central Negros (Leonardo Panaligan Command). May ara nga mga kultural nga pasundayag ang BHB nga nagkilala sa dungganon nga bulig sang hangaway sang banwa sa isla. Ginhanduraw nila ang mga nangin biktima sang Oplan Sauron kag wala sang patugsiling nga pagpamatay sa isla. Kadungan sang programa, naglunsar ang hangaway sang banwa sang klinikang bayan.

Nakasuksok man sang *face mask* ang mga Pulang hangaway sang BHB-Negros (Apolinario Gatmaitan Command) sa ginlunsar nga pagtilipon. Ini ang ila nga simboliko nga pagpakig-isa sa pagbato sang pumuluyo nga Pilipino sa Covid-19. Nakasentro ang pagsaulog sa paghatag kinaalam bahin sa Covid-19 kag husto nga nutrisyon para maka-

likaw sa mga balatian. Ginlunsar man sang BHB-Negros ang Ispading, libro nga nagaunod sang mga sinulatan kag arte sang rebolusyonaryo nga hublag sang isla.

Sobra 100 Pulang hangaway kag residente sang malapit nga mga baryo ang nagtipon sa isa ka prente sa Bicol. Talalupangdon sa programa ang mga saot, kanta kag mensahe sang pagpakig-isa halin sa mga rebolusyonaryo nga organisasyon. Tema sang mga selebrasyon ang: "Paslawon ang mapiguson nga inaway sang rehimeng US-Duterte! Labi nga pabaskugon ang Bagong Hukbong Bayan kag tanan-nga-bahin nga isulong ang inaway banwa!" Kaundan sang mga pamulong-pulong sang mga hangaway ang pagatubang sang hangaway sang banwa kag pumuluyo sa balatian nga Covid-19 kag paghanda sa igadulot sini nga krisis sa kaumhan.

Sa pahayag sini, nagpanawagan ang BHB-Bukidnon sang hugot pa nga pagbato sa atubang sang sigesige nga nakapokus nga operasyon militar sa prubinsya. Sang nagligad nga tuig, nakalista sang 72 armado nga aksyon ang BHB diri nga nagresulta sa 152 napatay kag 94 pila-son nga suldado. Suno kay Ka Dereka Magtanggol, lokal nga tagapamaba, umpisa 2018 nagalab-ot na sa 84 bomba ang ginhulog kag 395 nga kanyon ang gingamit sang AFP sa mga kabukiran sang prubinsya.

Nagpagwa man sang tagsa ka mga pahayag ang yunit sang BHB halin sa rehiyon sang Southern Tagalog, Panay, Bicol kag ang mga prubinsya sang Kalinga, Abra kag Mindoro.

Dugang nga alerto kag paghalong, kinahanglan sa tion sang untat-lupok

Nagpanawagan ang Partido Komunista sang Pilipinas (PKP) sang dugang nga alerto kag paghalong sa tanan nga yunit sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) sa tion sang untat-lupok. Sa atubang ini sang wala untat nga pagpang-atake sang mga yunit sang militar kag pulis sa nagkalainlain nga bahin sang pungsod. Ginahimo ang mga atake nga ini sa pihak sang gindeklarar nga untat-lupok ni Rodrigo Duterte sang Marso. Magalawig ang unilateral nga deklarasyon sang rehimen halin Marso 19 tubtub Abril 15.

Nagapanawagan man ang Partido nga dugang pa nga hugton sang BHB ang tago nga paghulag agud himuon nga bulag kag bungol ang mga yunit sang AFP kag kuhaan sila sang kahigayunan nga salakayon ang hangaway sang banwa. Ini para hatagan sang pinakamadamo nga kahigayunan ang mga Pulang hangaway

nga maghimo sang kinahanglanon nga mga tikang para buligan nga magpreparar ang pumuluyo batuk sa paglapta sang Covid-19. Bisan pa, kinahanglan permi man sila nga handa nga pangapinan ang kaugalingon kag ang pumuluyo sa mga opensibo nga operasyon sang AFP.

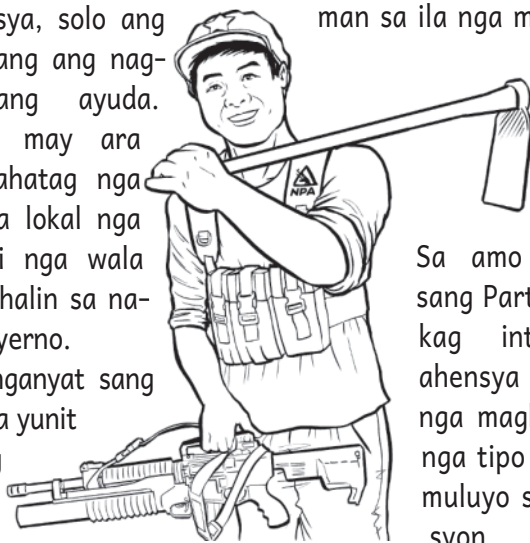
Positibo nga nagsabat ang Par-

"Klinikang...", halin sa pahina 8

dumili sa *lockdown* sang rehimen Duterte sa Luzon kag iban pa nga bahin sang pungsod. Mandu man sang Partido nga paigtingon ang hilikuton pang-ekonomya sa mga rebolusyonaryo nga teritoryo.

Sa aktwal, indi lang sa Luzon ang *lockdown*. Madamo nga lokal nga gubyerno ang nagpapanaog sang pilit nga pagtuhay kag pagsara sang mga dulunan. Untat ang mga operasyon sang negosyo, transportasyon, eskwelahan, simbahan kag iban pa nga sosyo-ekonomiko nga aktibidad sa madamo nga prubinsya. Bangud diri, wala sang ginakita ang mayorya kag nabudlayan sila nga magbakal sang pagkaon, bulong kag iban pa nga kinahanglanon. Sa pila ka prubinsya, solo ang simbahan pa lang ang nagpanghatag sang ayuda. Mahinay, kon may araman, ang ginahatag nga bulig sang mga lokal nga gubyerno. Labi nga wala sang subsidyo halin sa nasuyunal nga gubyerno.

Sa sini, ginganyat sang Partido ang mga yunit sang BHB kag mga rebolusyonaryo

nga organisasyon pangmasa nga magplano sang pagtanom sang pagkaon nga pang-emerhensya. Kalakip diri ang palay, kamote kag iban pa nga kararuton, saging, mais, petsay kag iban pa nga utanon nga mahimo nga anihon sa sulod sang malip-ot nga panahon.

Ilunsar ang mga kumperensya pang-ekonomya, panawagan sang PKP. Pagatasahon sa mga ini ang mga kinahanglanon kag ipondo, ikasarang sa produksyon sang mga asosasyon. Halin diri magahimo sang plano nga magasakup sa nabilin nga mga bulan.

Ginganyat man sang Partido ang mga agalon nga mayduta nga ipagamit ang ila nga mga kadutaan nga wala sang renta. Ginpangayo man sa ila nga maghatag sang bu-

lig pinansyal, pagpagamit sang mga pasilidad kag iban pa nga resorsa.

Sa amo man, ginganyat sang Partido ang mga lokal kag internasyunal nga ahensya kag organisasyon nga maghatag sang tanan nga tipo sang bulig sa pumuluyo sa ila nga produksyon.

tido sa panawagan sang United Nations para sa isa ka pangkalibutanon nga untat-lupok agud isentro ang atensyon sa pagbato sa pandemya nga Covid-19. Sang Marso 19, ginmanduan sang Partido ang tanan nga yunit sang hangaway sang banwa kag milisyang bayan nga untaton kag likawan ang paglunsar sang mga opensibo nga ope-

"Dugang...", sundan sa pahina 10

609 bilanggo pulitikal, hilwayon!

GINPANAWAGAN SANG KARAPATAN ang temprano nga paghilway sa 609 bilanggo pulitikal sa pungsod, labi na ang mga tigulang kag may malubha nga ginabatyang. Ini para mapalayo sila sa gutok kag bulnerable nga kundisyon sa mga bilangguan sa tion sang pandemya nga Covid-19.

Ginhatagan ini sang bag-o nga pagduso pagkatapos magpanawagan si United Nations High Commissioner for Human Rights Michelle Bachelet nga maghilway ang mga pungsod sang mga bilanggo para mabuhinan ang pagginutok sa mga bilangguan. Nagsabat sa panawagan nga ini ang Iran, Brazil kag iban pa nga pungsod.

Naglunsar man ang grupo sang kampanya nga #SetThemFree kag #FreePoliticalPrisonersPH sa *social media*. Antes sini, nagpanawagan ang mga simbahan nga hilwayon ang mga detenido nga pulitikal, lakip ang National Council of Churches of the Philippines kag ang Archdiocese of San Carlos.

Daku nga bahin (209) sang mga bilanggo pulitikal nga ginaresto sa panahon ni Duterte mga mangunguma nga ginakusar nga katapu sang Bagong Hukbong Bayan.

"Dugang..." halin sa pahina 9

rasyon batuk sa mga yunit sang AFP kag PNP. Ginganyat sini ang tanan nga rebolusyonaryo nga pwera nga padayon nga ituon ang ila panahon sa paglunsar sang mga kampanya sa ikaayong lawas kag paghatag sang libre mga serbisyo medikal agud pungan ang Covid-19. Magadugay tubtub Abril 15 ang untat-lupok sang BHB.

Ang PKP ang pinakauna nga pwera nga nagapakig-gera nga nagsabat sa panawagan sang UN para sa untat-lupok. Gindayaw ini sang UN kag ginhambal ini sa isa ka pahayag nga ini "magaserbi nga halimbawa sa bug-os nga kalibutan." Gin-anunsyo sang UN sadtong Abril 4 nga positibo nga nagsabat sa panawagan ang 11 pungsod, lakip ang reaksyunaryo nga estado sang Pilipinas.

Sige-sige nga opensiba militar

Indi lang ang kaugalingon nga untat-lupok, kundi lakip ang gin-ugyunan sini nga pangkalibutanon nga untat-lupok, ang ginlapas sang rehimen sa paglunsar sang mga operasyon militar sa atubang sang pandemya nga Covid-19. Ginpatuyangan sini ang pondo nga mahimo tani nga italana sa pagbato sang pandemya sa wala untat kag magasto nga mga operasyon kombat, saywar, drone surveillance kag pagpamomba sini sa mga sibilyan nga komunidad. Base sa inisyal nga mga report nga natipon sang *Ang Bayan*, sige-sige nga nagahimo ang AFP sang mga operasyon sa 80 bayan kag syudad, sakup ang 146 barangay sa nagtali-

wan nga duha ka semana.

Pila ka adlaw pagkatapos manawagan si Duterte sang untat-lupok, ginpahambog sang 8th IB ang ginlunsar sini nga reyde batuk sa kampo sang BHB sa Sityo Bendum, Barangay Busdi, Malaybalay City, Bukidnon.

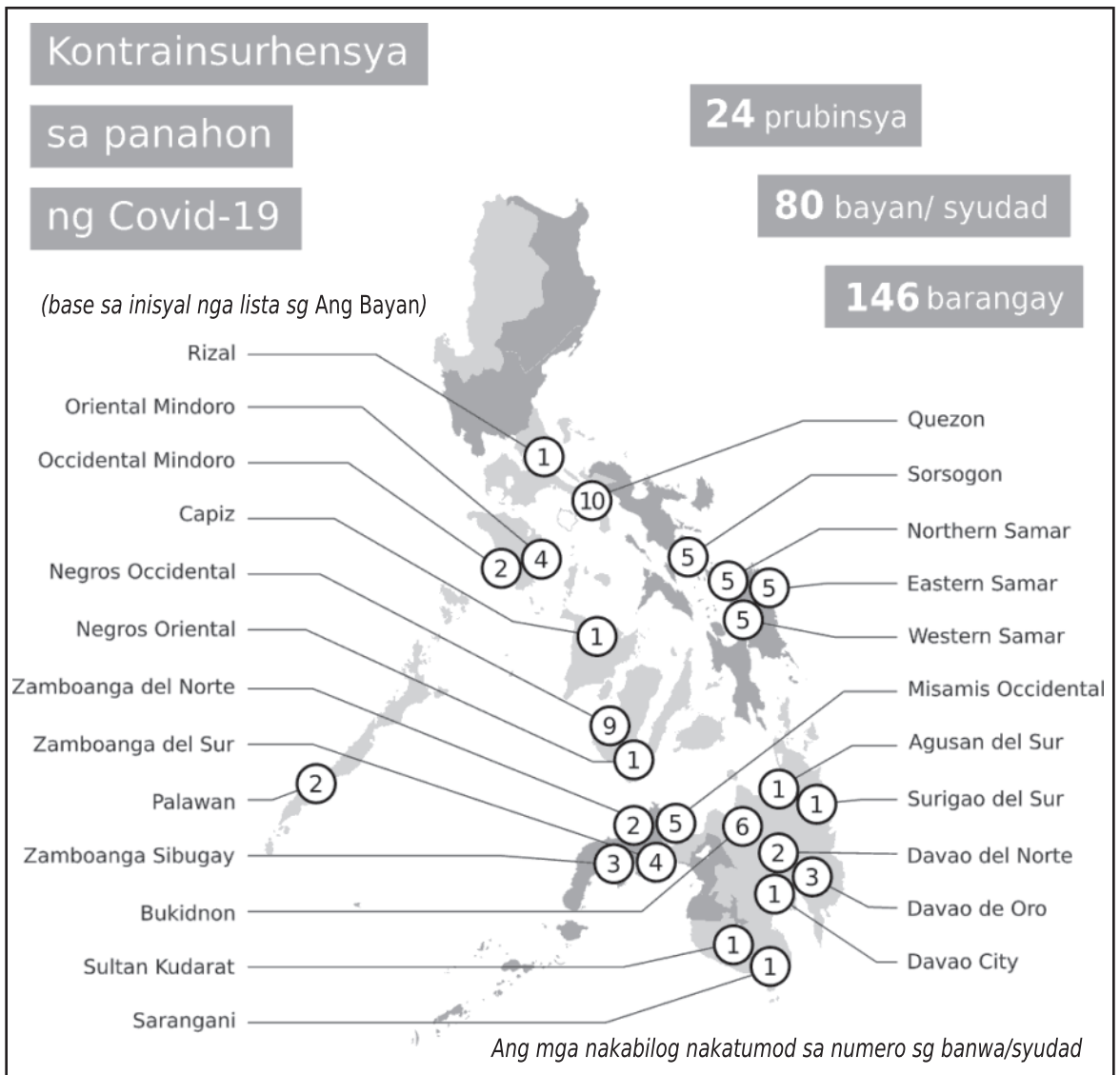
Sa Quezon, gin-atake sang 85th IB sang Abril 1 ang isa ka yunit sang BHB sa Barangay Ilayang Yuni, Mulanay. Isa pa ka yunit sang hangaway sang banwa ang ginreyd sang mga suldado sang 59th IB sa Barangay Mabunga, Gumaca sang Marso 31. Suno sa BHB-Quezon, sige-sige ang operasyon kombat sang AFP sa 10 banwa sang prubinsya.

Gin-atake man sang 80th IB ang isa ka yunit sang BHB nga nagahimo sang misyon medikal sa Barangay Puray, Rodriguez, Rizal sang Marso 28. Ginpaggwa sang AFP nga nanguna ang BHB sa pag-atake. Baliskad ini sa mismo spot report sang 2nd ID nga sila ang naghimo sang *combat patrol* batuk sa BHB.

Sang Abril 2, isa pa ka yunit sang hangaway sang banwa ang gin-atake sang 44th IB sa Barangay Balagon, Silay, Zamboanga Sibugay. Isa ka kampo man sang BHB ang gin-atake sang pareho nga yunit sa Barangay Penaranda, Kabasalan sang Marso 21.

Nagtuga sang peligro kag grabe nga kabudlay ang mga operasyon sang militar kag pulis sa mga baryo nga ginaokupar. Sa Samar, ginreport sang BHB ang pag-operasyon sang mga suldado nga wala sang nagakaigo nga paghalong medikal. Sakup sang operasyon ang indi magnubo sa 15 banwa sa Northern, Eastern kag Western Samar.

Malaparan man ang mga operasyon sa mga isla sang Negros kag Mindoro, Davao Region, Zamboanga Peninsula amo man sa mga prubinsya sang Sorsogon, Palawan, Capiz, Sultan Kudarat, Sarangani, Misamis Occidental kag Surigao del Sur. (Para sa talahanayan, magkadto sa website sang PKP sa www.cpp.ph.)

Pagpamomba sang AFP sa Bukidnon kag Davao, padayon

Naglunsar sang serye sang pagpamomba kag padayon ang nakapokus nga mga opensiba militar sang Armed Forces of the Philippines sa dulunan sang Bukidnon-Davao sa pihak sang untat-lupok sa panahon sang Covid-19. Suno sa pahayag sang Bagong Hukbong Bayan (BHB-Bukidnon), wala sang patugsiling nga naghulog sang lima nga 230-kilo (o 500-libras) nga bomba ang Philippine Air Force kag 4th ID malapit sa duha ka komunidad sang mga Lumad sa Barangay Mandahikan, Cabanglasan sang Marso 27.

Tatlo ka bomba ang ginhulog mga alas-9 sang aga, kag duha pa mga alas-2 sang hapon. Nagdulot ini sang troma sa mga bata kag residente sa komunidad. Nagguba sa pagpamomba ang kapalibutan nga pangunahon ginakuhaan sang mga Lumad sang ila nga pagkaon kag pangabuhian.

Pagkatapos ang duha ka adlaw, nagbuhi naman ang militar sang napulo ka *rocket* sa pareho nga barangay mga udto-adlaw. Nagbuhi man sang mga bala ang mga kanyon nga nakapwesto sa kaiping nga barangay sa Loreto, Davao del Norte. Pagkatapos sang pagpamomba, bi-log nga adlaw nga nagpalupad ang militar sang eroplano pangarsabey-

lans nga Cessna sa erya, kag nag-deploy sang dugang nga kolum sang suldado para maghimo sang mga operasyon kombat.

Samtang, nagdeploy man sang duha ka kolum kag tatlo ka *armored fighting vehicle* ang militar sa Sityo Tapayanon, Barangay Gupitan, Kapalong, Davao del Norte. Sang Marso 24, ginsalakay sang mga elemento sang 60th kag 56th IB ang isa ka yunit sang BHB nga nagakampo sa lugar. Ginpagwa sang militar nga sila ang gin-atake sang BHB bisan pa maathag nga ini mga operasyon kombat. Sa kamatuoran, antes pa man ang inaway nagpwesto na ang militar sang mga kanyon para suportahan ang mga nagaope-

rasyon sini nga tropa.

Ginreyd man sang militar ang kampo sang BHB sa Little Baguio, San Fernando, Bukidnon sang Marso 29 mga alas-2 sang kaagahon.

Ginreport man sang mga residente nga nagapadayon ang mga operasyon militar sa mga Barangay sang Kibongcog kag Poblacion, San Fernando; Barangay Concepcion, Valencia City; Santa Filomena, Quezon; Barangay Bulonay kag Kalabugao, Impasug-ong; Barangay Busdi, Caburacanan, Manalog, Saint Peter kag Zamboanguita, Malaybalay City; Barangay Poblacion, Cabanglasan.

Nagpwesto man ang mga suldado sang duha ka kanyon sa Sityo Nursery, Barangay Concepcion kag isa pa sa Sityo Salaysay sa Barangay Santa Filomena.

Padayon nga nagapalupad sang mga eroplano nga paniktik kag drone ang militar sa nasambit nga mga erya halin sang ulihi nga semana sang Marso. AB

Lider-mangunguma sa Surigao, ginpatay

Sa atubang sang krisis nga dulot sang pandemya nga Covid-19, ginluthang kag ginpatay sang mga armado nga ahente sang estado si Nora Apique, 66, lider-mangunguma sang Kahugpungan sa mga Mag-uuma sa Surigao del Sur, tsapter sang Kilusang Magbubukid ng Pilipinas.

Tsirman si Apique sang Municipal Agrarian Reform Committee (ARC) kag katapu sang Provincial ARC. Nagpasakup siya sa karaban nga ginlunsar sang KMP-Caraga padulong sa Metro Manila agud manawagan sang libre nga irigasyon. Si Apique ang ika-249 na nga mangunguma nga ginpatay sa idalum sang rehimeng Duterte.

Samtang, gin-aresto ang lider-Manobo nga si Gloria Tomalon sa Barangay Diatagon, Lianga sang mga pulis kag tropa sang 3rd Special Forces Battalion sang Marso 16. Kilala siya sa aktibo nga pagbato sa operasyon sa pagmina sang lima ka multinasyunal nga kumpanya sa Andap Valley Complex nga naga-

dambong sa ila ansestral nga duta. Si Tomalon utod ni Bayan Muna Rep. Eufemia Cullamat.

Gin-aresto man sang mga pulis kag tropa sang 6th IB ang sibilyan nga si Leon Tacduro sa Sityo Kipopo, Barangay Keytodak, Lebak, Sultan Kudarat sang Marso 16.

Sanday Tomalon kag Tacduro pareho nga ginaakusar nga mga katapu sang Bagong Hukbong Bayan kag ginpasakaan sang himu-himo nga mga kaso.

Napulo'g isa nga mangunguma nga Lumad ang ilegal nga gin-aresto sang mga tropa sang 71st IB sa Sityo Manggapaluway sa Pantukan, Davao del Oro sang Marso 10. Halin ang mga mangunguma sa pagpa-

ngayam sang baboy sa kagulangan sang ila dakpon.

Sa Negros Occidental, ginhalughog sang mga tropa sang 94th IB ang mga balay sa Barangay Luz, Guihulngan City kag ilegal nga gin-aresto ang mangunguma nga si Teodoro Bolhano, residente sang Barangay Budlasan, Canlaon City sang Abril 3. Samtang, nagapadayon ang mga operasyon militar sa mga sityo sang Kambairan kag Sampungan sa Barangay Trinidad.

Samtang ginransak sang mga tropa sang 44th IB ang balay sang mangunguma nga Lumad nga gin-kilala Boy Tupaw sa Barangay Cianan, Godod, Zamboanga del Norte sadtong ulihi nga semana sang Marso. Ginkawat sang mga suldado ang iya kwarta kag ginpangluthang ang iya ginasagod nga mga manok. AB

ASF: Pandemya sa ginasangod nga mga baboy

May pandemya nga nagalapta sa kalibutan antes pa maglapnag ang Covid-19. Ini ang pandemya sang African Swine Flu (ASF), isa ka balatian nga nagatapak kag nagapatay sa ginasangod nga mga baboy. Wala ini nagalaton sa tawo pero daku ang kahalitan nga ginadulot sini sa pangabuhian sang mga mangunguma. Wala pa sang nadiskubre nga bulong o bakuna batuk sa ASF gani kinahanglan nga patyon ang tanan nga baboy sa mga apektado nga lugar agud pungan ang paglapta sang balatian. May ara ini nga 100% *fatality rate* o wala sang nabuhi sa mga natapikan.

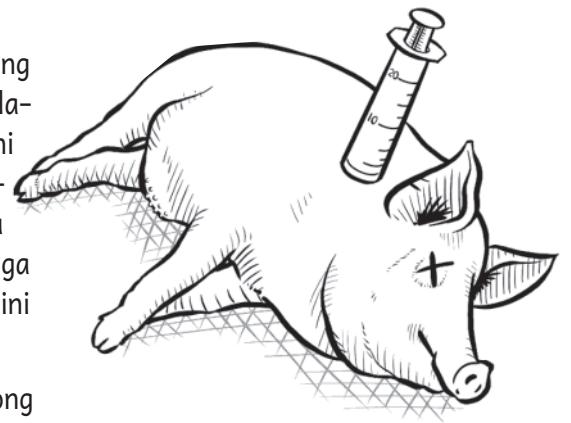
Pareho sang Covid-19, nagsugod ang subong nga pandemya nga ASF sa China sadtong 2018. Sa una nga siyam ka bulan sang 2019, 100 milyon nga baboy ang napatay kag kinahanglan nga patyon. Padayon pa ini nga nagahalit tubtub subong. Ang China ang pinakadaku nga *importer*, prodyuser kag tagakonsumsi sang karne nga baboy sa bilog nga kalibutan.

Una nga nagtuhaw ang bayrus nga nagadulot sang ASF sa Kenya sadtong 1921. Nagpadayon ini nga *endemic* (o wala nagaguwa) sa Africa tubtub 1957. Ginapatihan nga naghalin ini sa kuto sang baboy-talunon. Sadtong 2007, naglumpat ini sa Europe, kag halin diri naglapta sa Asia.

Ang paglapta sang ASF naghalin sa higante nga mga babuyan, manukan kag rantso nga makit-an sa mga kapitalista nga pungsod. Diri, malaparan kag pataratas ang paggamit sang mga bulong nga ginatawag nga

antimicrobial. Ang mga ini bulong nga pangpatay sa mga virus, bakterya, mikrobyo kag iban pa nga klase sang mga mikroorganismo. Lakip sa mga bulong nga ini ang mga antibayotiko kag kemikal nga paninlo pareho sang *chlorine*. Ginahatag ini sa tanan nga mga hayup, halin sa pagkabun-ag tubtub sa pagdaku. Ginamiskla ini sa pagkaon kag tubig bilang pangpabug-at kag pangpadaku (*growth promoter*).

Ang regular kag malawigan nga paggamit sang mga *microbial* sa wala sang balatian nga mga hayup nagabunga sang mga bakterya nga may mabaskog nga resistensya o indi gani wala ginadutlan sang mga antibayotiko. Sa kadugayan, wala na ginadutlan sang bulong ang mga baboy kon dungguon sila sang balatian. Labi sini nga ginpataas ang bulnerabilidad sang nasambit nga mga hayup sa mga bag-o kag mas mabaskog nga tipo sang impeksyon.

Nagaresulta ini sa masunson kag di mabulong nga mga impeksyon nga nagalapta sa iban pa nga pabrika sang hayup kag kon *zoonotic* (o ginasyayo sa tawo), nagalab-ot sa tawo sa kadugayan.

Halin pa dekada 1940 ginagamit ang nasambit nga mga bulong sa mga babuyan kag manukan. Pero nangin mas malaparan kag wala sang kunsiderasyon ang paggamit diri sang ginpadaku ang mga babuyan kag manukan pakadto sa mga *factory farm* agud sabton ang nagapadaku nga internasyunal nga *demand* para sa karne.

Subong lapnagon na ang sobra nga paggamit sang mga *microbial* labi na sa US kag China. Sa China, halimbawa, ginatantya nga naglab-ot sa 34 milyon nga kilo ang *antimicrobial* nga gingamit sa mga hayupan sadtong 2012. Sa US, ara sa 13.6 milyon ang gingamit sini nga *antimicrobial* sadtong 2011. Pina-kadamo diri mga antibayotiko nga *chlortetracycline* kag *penicilin*, mga bulong nga ginagamit man sa tawo.

Mas malala, ang mga antibayotiko nga ini naipasa sa tawo paagi sa kontaminasyon sang duta, tubig kag hangin. Suno sa mga eksperto, 75% sang mga antibayotiko nga ginahatag sa mga hayup ginapaggwa nila paagi sa ihi kag tae. Ang mga ini nagasimpon sa duta, ginaanod sa mga suba kag sa ulihi nagalab-ot sa ginakuhaan sang tawo sang tubig. Masami man gamiton ang tae (pareho sang baboy kag manok) bilang organiko nga patambok sang duta sa mga ulumhan, kag sa paagi sini, nagasuksok ang antibayotiko sa produkto nga pagkaon.

Mga babuyan, naputo sa ASF

GINREKLAMO SANG MGA mangunguma nga Pilipino ang tuman kanubo nga danyos nga ginahatag sa ila sang Department of Agriculture sa atubang sang paglapta sang pandemya nga ASF sa pungsod. Nagalab-ot lang sa P3,000-P5,000 kada baboy nga kinahanglan patyon ang ginahatag sang DA. Nagalab-ot sa P9,000/baboy ang kinaandan nga presyo kon ginabakal ini sa mga tindahan. Ara sa 13 milyon ang populasyon sang ginasangod nga baboy sa Pilipinas. Kwarenta porsyento (40%) sini ginasangod sa mga kudal sang magagmay nga mangunguma.

Umpisa una nga nagtuhaw ang ASF sa pungsod sang Agosto 2019 tubtob Marso 2020, nagalab-ot na sa 251,450 baboy ang nalista nga napatay kag ginpatay para pungan ang paglapta sang balatian. Apektado sini ang mga babuyan sa mga prubinsya sang Bulacan, Nueva Ecija, Quezon, Batangas, Rizal, Cavite, Aurora, Benguet, North Cotabato, Davao City, kag Davao Occidental kag Sur.

Ginatantya nga nagalab-ot na sa P1 bilyon ang balor sang nadula nga kita dulot sang ASF sang 2019. Ara sa P80 milyon naman ang ginatantya madula sa Davao Occidental kag Davao City sining tuig.

AB

AB